

Korupcija teismų ir teisėsaugos institucijose

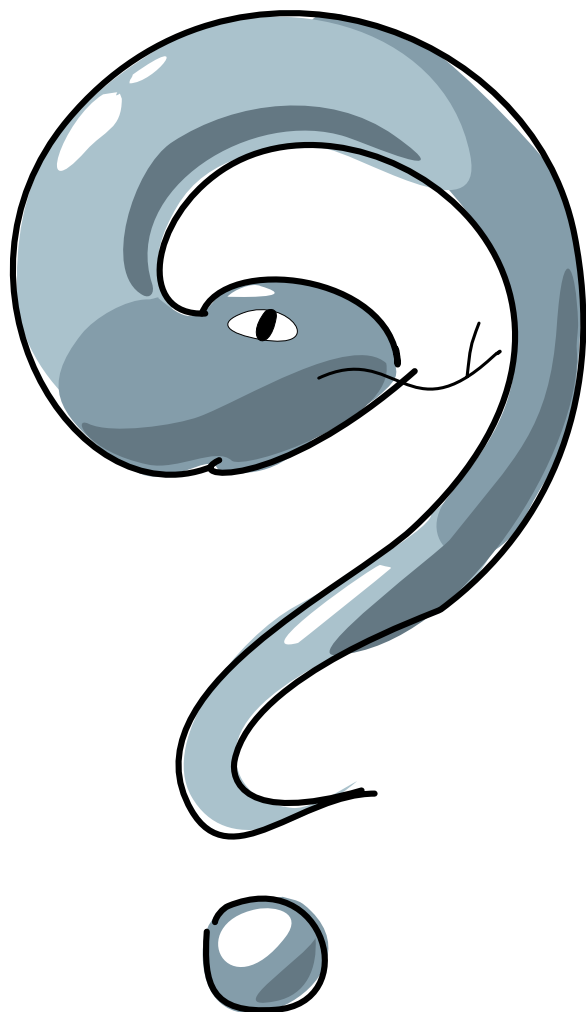

**SUPRASK, ATPAŽINK,
REAGUOK**

**Korupcija teismų ir teisėsaugos
institucijose
SUPRASK, ATPAŽINK,
REAGUOK**

Turinys

Kas yra korupcija?	6
Korupcijos paplitimas.	12
Problematika Lietuvoje	16
Korupcijos žala visuomenei	18
Korupcija teisėsaugos institucijose	
Teismai	20
Prokuratūra	23
Notariatas	26
Antstoliai	28
Policija	30
Dažniausiai gyventojų užduodami klausimai apie korupciją.	34
Naudingi kontaktai	39
Šaltiniai	42

Visi esame girdėję apie korupciją ir jos daromą žalą. Apie tai kalba žinias-klaida, politikai, diskutuoja pažįstami.

Tačiau ar tikrai žinome, kas yra korupcija? Kaip ją atpažinti? O dar svarbiau – ką daryti ir kur kreiptis?

Šiame leidinyje rasite **svarbiausią informaciją apie korupciją** vienoje pažeidžiamiausių sričių – **teisėsaugos sistemoje**. Nelikite abejingi, mokykitės suprasti korupcijos požymius, kad atpažinę juos galėtumėte sureaguoti.

Mes visi galime prisidėti prie skaidresnės ir žmonėms tarnaujančios teisėsaugos kūrimo.

Kas yra korupcija?

Korupcija plačiąja prasme – tai piktnaudžiavimas įgaliojimais siekiant naudos sau ar kitiems suinteresuotiems asmenims. Korumpuoti gali būti politikai, viešojo sektoriaus darbuotojai, verslininkai, žurnalistai, sporto organizacijų vadovai ir pan. Korupcija gali pasireikšti:

- kyšio davimu ar ėmimu;
- piktnaudžiavimu tarnybine ar darbine padėtimi siekiant naudos;
- prekyba įtaka;
- karteliniais susitarimais;
- neteisėto spaudimo tarnautojui, pareigūnui ar darbuotojui darymu;
- piktnaudžiavimu viešaisiais fondais ar tenkinant privačius interesus.

Egzistuoja **trys pagrindinės problemos**, dėl kurių atsiranda korupcija: nesąžiningi žmonės, teisinio reguliavimo spragos ir netinkami procesai.

Korupcija skirstoma į **sistemine** (didžiąją) ir **nesistemine**:

Sistemine korupcija apima atvejus, kai verslininkai ar jų atstovai kyšius moka aukštas pareigas einantiems valstybės tarnautojams ar politikams. Sistemine korupcija dažnai siekiama, kad Seimas ar kita institucija priimtų verslui palankius sprendimus.

Taip pat gali būti siekiama gauti valstybinių užsakymų. Šio lygio korupcija pasižymi didesnėmis kyšių sumomis, o tarp kyšių davėjų (paprastai verslo atstovų) ir gavėjų dažnai būna susiklostę ilgalaikiai, abiem pusėms naudingi korupciniai santykiai.

Sistemine korupcija būdinga teisėkūroje ir teisėsaugoje, viešuosiuose pirkimuose, statybų ir teritorijų planavimo sektoriuose, aplinkos apsaugo sektoriuose ir t.t.

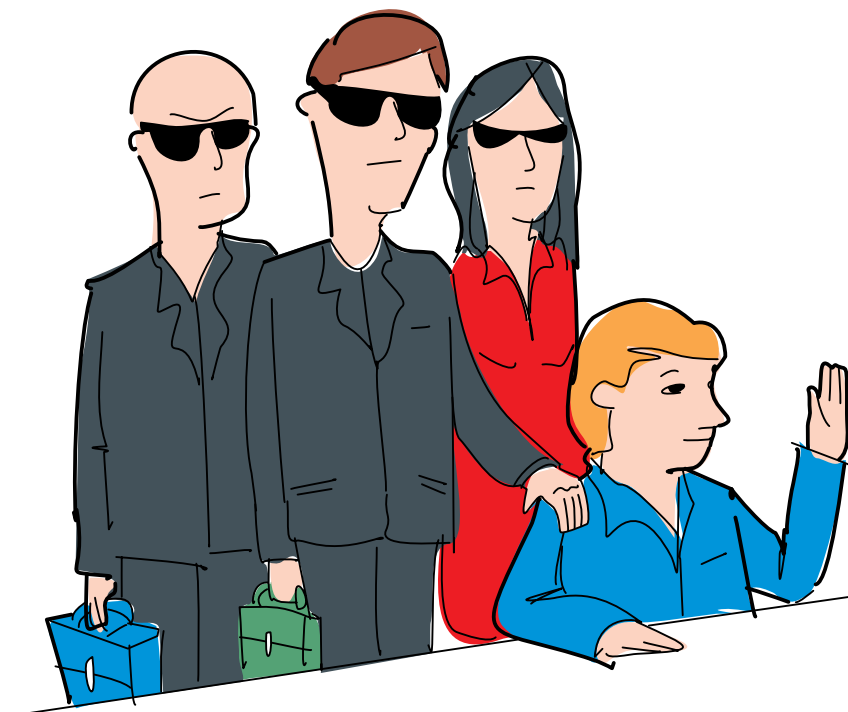
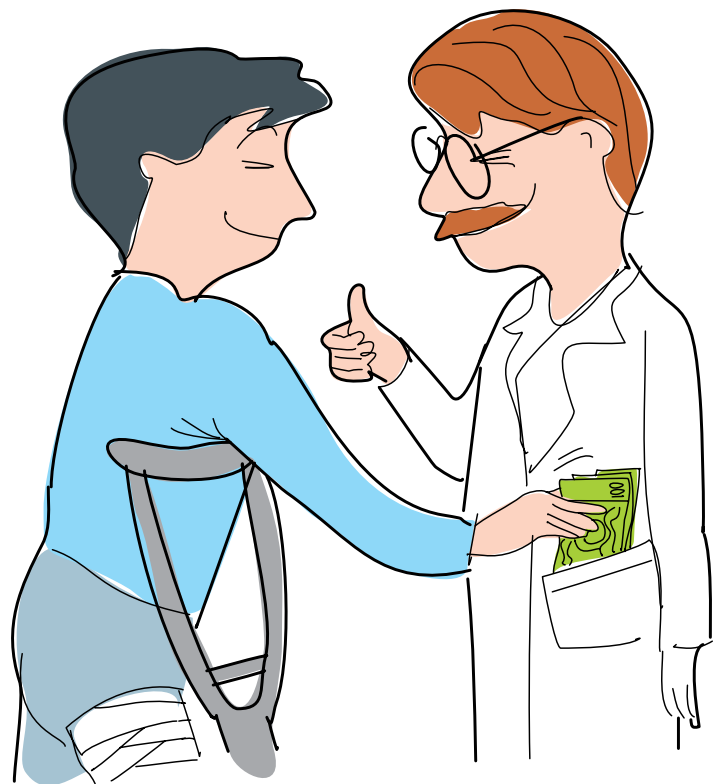
Nesistemine korupcija – tai gyventojų mokamas neteisėtas atlygis žemesnio rango valstybės tarnautojams, siekiant išvengti nuobaudos ar norint greičiau gauti viešąsias paslaugas, išvengti biurokratinių procedūrų.

Dažniausiai tokia korupcija pasireiškia miestų ir rajonų savivaldybėse, sveikatos priežiūros įstaigose, policijoje, Mokesčių inspekcijoje, muitinėje ir pan.

Tokie kyšiai dažnai siekia keliasdešimt ar kelis šimtus eurų, tačiau daro didžiulę žalą visuomenės moralei ir paslaugų kokybei.

Nesisteminė korupcija

Pvz. Gyventojas duoda kyšį medikui tikėdamasis geresnio gydymo

Sisteminė korupcija

Pvz. Politinė partija Seime balsuoja už konkretų sprendimą mainais į verslo finansinę paramą

Korupcijos paplitimas

Korupcija paplitusi visose visuomenės gyvenimo srityse. Tačiau dažniausiai korupcijos pažeidžiamos šios sritys:

- **Viešasis sektorius.** Valstybės lėšų švaistymas ir vogimas; balsų pirkimas ir balsavimų klasojimas; sukčiavimas; kyšininkavimas; neteisėtas interesų grupių atstovavimas kuriant ir priimant įstatymus.
- **Žiniasklaida.** Korupcija pasireiškia, kai už kyšį sulaikoma (neskelbiama) informacija, nepalanki konkrečiam asmeniui ar interesų grupei; kieno nors naudai iškraipoma tiesa; šmeižiama ar kitaip susidorojama su kyšio davėjo nurodytais asmenimis ir pan.
- **Sportas.** Korupcija pasireiškia per balsavimo sporto organizacijose ir federacijose pažeidimus; kyšininkavimą, dovanų ir kitų formų atlygį už sporto rezultatų falsifikavimą; manipuliaciją varžybų eiga, rezultatais arba statistika ir pan.

- **Švietimas.** Prekiaujama pažymiais, egzaminų užduotimis, diplomais, stojamaisiais egzaminais į aukštąsias mokyklas; perkami reitingai aukštajai mokyklai ir pan.
- **Teisinės paslaugos.** Korumpuoti asmenys atstovauja dviem priešingoms šalims vienu metu; teikia fiktyvias paslaugas, siekiant išplauti pinigus; nesąžiningai atstovauja interesus ir pan.
- **Sveikatos apsauga.** Korupcija pasireiškia per kyšius siekiant gauti gydymą be eilės ar geresnį gydymą; sveikatos pažymų klastojimą; farmacinių bendrovių protegavimą pacientams išrašant brangesnius ar netinkamus vaistus ir pan.
- **Farmacija.** Skelbiami fiktyvūs, tiesos neatspindintys klinikiniai tyrimai; neteisėtai remiami ir papirkinėjami gydytojai ir vaistininkai; vykdomi karteliniai susitarimai ir pan.
- **Įmonių veikla.** Įmonės turto pasisavinimas ar švaistymas; įmonės konfidencialios informacijos nutekinimas konkurentams; karteliniai susitarimai; kyšius mokančių tiekėjų pasirinkimas ir pan.

Problematika Lietuvoje

Korupciją Lietuvos gyventojai įvardija kaip vieną labiausiai nerimą keliančių problemų šalyje po mažų atlyginimų, kylančių kainų bei emigracijos – rodo 2018-2019 metų gyventojų apklausa.

Beveik pusė apklaustų lietuvių (40 proc.) korupciją supranta kaip labai rimtą problemą.

Nepaisant to, per 12 mėnesių kyši prisipažino davę 12 proc. apklaustų gyventojų, 8 proc. įmonių atstovų ir 4 proc. valstybės tarnautojų.

Beveik trečdalis įmonių vadovų neslepia, kad kyšiai sutaupo laiką tvarkant administracines procedūras bei „sutepa“ neefektyviai veikiančius valstybinius mechanizmus.

Suvokiame, kad korupcija yra problema, tačiau vis tiek patys joje dalyvaujame. Kodėl? Pasirodo, dauguma gyventojų **(63 proc.) įsitikinę, kad kyšis padeda spręsti asmenines problemas.** Taigi, siekdami asmeninės naudos, aukojame šalies (tuo pačiu ir savo) gyvenimo kokybę.

Korupcijos žala visuomenei

Korupcija valstybei, jos ekonomikai ir žmonėms atneša **didžiulius materialinius nuostolius**. Ekonominiai praradimai pasireiškia per negautas valstybės biudžeto pajamas, investicijų mažėjimą, menką ekonomikos augimą.

Korupcija mažina įplaukas į biudžetą, kai kyšiais išsisukama nuo mokesčių, baudų, kitų privalomų mokėjimų, prastėja viešųjų paslaugų kokybė. Verslo vykdoma korupcija iškreipia rinkos mechanizmus ir sukuria nelygias sąlygas verslui plėtotis, didina kainas. Tarptautiniame kontekste didelė korupcija kenkia šalies įvaizdžiui ir menkina patrauklumą užsienio investitoriams.

120 mlrd. Eur – tiek, remiantis preliminariais skaičiavimais, korupcija kasmet kainuoja Europos Sąjungos mokesčių mokėtojams. Ši suma beveik prilygsta bendram ES metiniam biudžetui ir sudaro 1 % ES BVP.

Dėl korupcijos gali būti pažeistos esminės žmogaus teisės į sveikatos apsaugą, nuosavybę, išsilavinimą ir pan. **Ne mažiau skaudi ir moralinė žala.**

Įsitikinimas, kad valdžia yra labai korumpuota, skatina piliečių nusivylimą šalies institucijomis, nepasitikėjimą politikais ir Vyriausybe. Kartu sukuriamas įvaizdis, jog kyšio davimas yra geriausias ir greičiausias problemos sprendimo būdas.

Korupcija teisėsaugos institucijos ir teismų sistemoje itin skaudžiai veikia visuomenę. Žlungantis tikėjimas teisingumu gali pastūmėti gyventojus pačius sukčiauti, ieškoti neteisėto pasipelnymo būdo, vengti mokesčių.

Korupcija teisėsaugos institucijose. *Teismai*

Teismas – tai įstatymų nustatyta tvarka įsteigta institucija, kuri vykdo teisingumą. Lietuvoje veikia 22 bendrosios kompetencijos **teismai** ir specializuoti **teismai**. Bendrosios kompetencijos **teismai** yra apylinkių, apygardų teismai, Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Jie nagrinėja civilines ir baudžiamąsias bylas. Apylinkių teismai taip pat nagrinėja ir administracinių teisės pažeidimų bylas. Specializuoti **teismai** yra apygardų administraciniai teismai ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. Šie teismai nagrinėja administracines bylas.

Konstitucijoje ir Teismų įstatyme yra numatyta, jog **teismai**, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo jokių kitų valstybės valdžios ir valdymo institucijų, pareigūnų, politinių partijų, organizacijų ir kitų asmenų. Kišimasis į teismų veiklą užtraukia įstatymų numatytą atsakomybę.

Teismus Lietuvos gyventojai laiko viena iš labiausiai korumpuotų institucijų (trečia vieta po sveikatos apsaugos institucijų ir Seimo).

Korupcija **teismuose** pasireiškia šiomis formomis:

- kyšio ėmimas už neteisingą sprendimą konkrečioje byloje,
- piktnaudžiavimas pareigomis, įgaliojimų peržengimas nuteisiant nekaltą asmenį,
- netinkamai aiškindami įstatymai ir taikomas iškreiptas teisinis reguliavimas,
- giminystės ryšių, galinčių daryti įtaką sprendimo priėmimui, neatskleidimas.

Korupcija teisėsaugos institucijose. *Prokuratūra*

Prokuratūra yra valstybės institucija padedanti užtikrinti teisėtumą ir teismui vykdyti teisingumą. **Prokuratūra** organizuoja ikiteisminį tyrimą ir jam vadovauja, kontroliuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiklą baudžiamajame procese, palaiško valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose, kontroliuoja nuosprendžių vykdymą, koordinuoja ikiteisminio tyrimo įstaigų veiksmus tiriant nusikalstamas veikas, pagal kompetenciją nagrinėja asmenų prašymus, pareiškimus ir skundus.

Korupcija prokuratūroje pasireiškia šiomis formomis:

- kyšininkavimas,
- prekyba poveikiu,
- papirkimas;

- piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas,
- piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas,
- sukčiavimas,
- turto pasisavinimas ar iššvaistymas,
- tarnybos ar komercinės paslapties atskleidimas,
- neteisingų duomenų apie pajamas, pelną ar turtą pateikimas,
- nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas,
- kišimasis į valstybės tarnautojo veiklą siekiant nuslėpti ar užmaskuoti nusikalstamą veiklą.

Korupcija teisėsaugos institucijose. *Notariatas*

Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, kuris vadovaudamasis įstatymais užtikrina, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų. **Notaras** taip pat gali būti civilinių ginčų taikinimo tarpininku.

Notarų biuras – viena iš institucijų, kuriose gyventojai apklausų metu teigia rečiausiai patiriantys kyšio ar kitokio atlygio reikalavimą ar spaudimą kitaip prisidėti prie korupcijos.

Korupcija notarų veikloje pasireiškia šiomis formomis:

- sandorių tvirtinimas pažeidžiant įstatymus,
- paveldėjimo teisės liudijimų, nuosavybės teisės ar kitų dokumentų išdavimas pažeidžiant įstatymus,

- suklastotų ar negaliojančių dokumentų ar jų išrašų tikrumo patvirtinimas,
- netikro parašo dokumentuose tikrumo paliudijimas,
- dokumentų pateikimo laiko suklastojimas.

Korupcija teisėsaugos institucijose. *Antstoliai*

Antstolis – tai valstybės įgaliotas asmuo, įstatymų numatyta tvarka užsiimantis vykdomųjų dokumentų vykdymu, faktinių aplinkybių konstatavimu, dokumentų perdavimu. **Antstoliai** teismo pavedimu konstatuoja faktines aplinkybes, teismo pavedimu perduoda ir įteikia dokumentus Lietuvoje esantiems fiziniams ir juridiniams asmenims, atlieka kitas įstatymų nustatytas funkcijas.

Korupcija **antstolių** veikloje pasireiškia šiomis formomis:

- netinkamai saugomas turtas vykdymo procese,
- už kyšį teikiamos netinkamos konsultacijos teisės klausimais kitų institucijų pareigūnams, kurie susieti su antstolio bylomis,
- aukciono tvarka realizuojamas įkeistas kilnojamasis turtas savo pažįstamiems asmenims,
- tarpininkavimas vykdant turtines prievoles suinteresuotiems asmenims,

- kyšio ėmimas ar davimas teikiant bankroto administravimo paslaugas.

Korupcija teisėsaugos institucijose. *Policija*

Policija yra teisėtvarką užtikrinantis vykdomasis valstybinės valdžios organas.

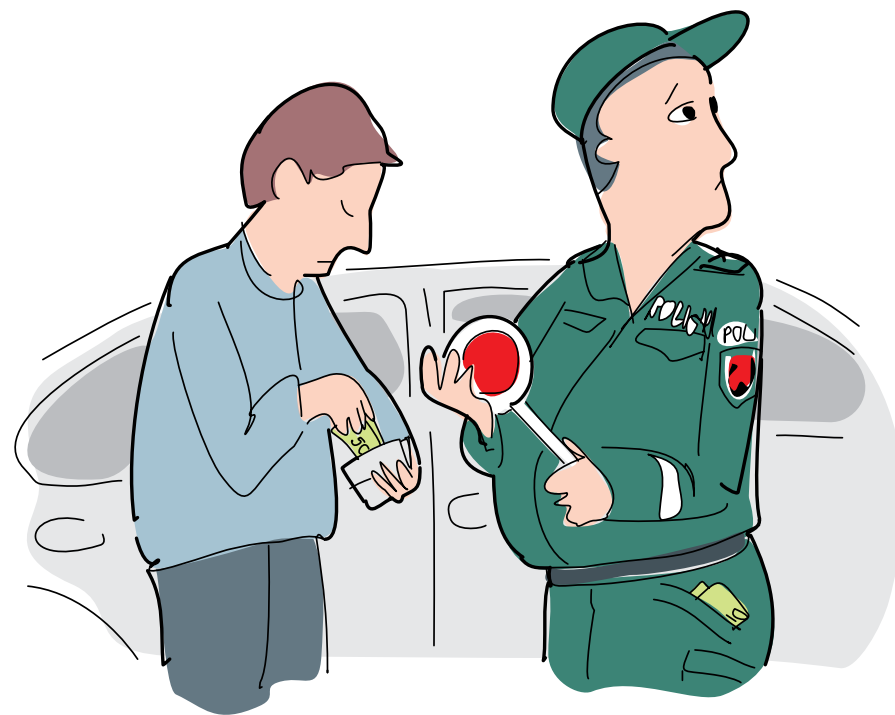
Pagrindiniai policijos uždaviniai yra nusikaltimų bei kitokių teisės pažeidimų prevencija, nusikaltimų atskleidimas ir tyrimas, viešosios tvarkos, visuomeninės rimties bei saugumo, piliečių teisių, laisvių ir turto apsauga, valstybės sienų apsauga, taip pat pagal kompetenciją aplinkos apsauga.

Be to, **policija** vykdo eismo saugumo priežiūrą, teikia neatidėliotiną ir kitokią socialinę pagalbą gyventojams.

Policija gina visus Lietuvos Respublikos piliečius ir organizacijas, taip pat asmenis, esančius Respublikos teritorijoje ir priklausančius Respublikos jurisdikcijai, nepriklausomai nuo jų pilietybės, tautybės, kilmės, socialinės ir turtinės padėties, visuomeninių, politinių pažiūrų, tikybos ir kitų aplinkybių.

Korupcija **policijos** veikloje pasireiškia šiomis formomis:

- kyšio ėmimas, kai asmuo siekia išvengti grėsinčios nuobaudos už padarytą nusikalstamą veiką,
- neteisėtas Respublikos pilietybę ir asmens tapatybę patvirtinančio dokumento išdavimas.

Įdomus faktas!

Kaip viena iš netradicinių formų kovai su kyšininkavimu stengiamasi skirti kuo daugiau moterų dirbti į kelių policiją. Tarptautiniai tyrimai rodo, jog moterys yra kur kas atsparesnės korupcijai.

Dažniausiai gyventojų užduodami klausimai apie korupciją

Kada galima kreiptis į Specialiųjų tyrimų tarnybą?

Kreiptis reikėtų tuo atveju, jei asmuo mano turįs žinių arba pagrįstų įtarimų apie valstybės tarnautojų ir pareigūnų daromus ar ketinamus daryti korupcinius nusikaltimus: kyšininkavimą, dokumentų klastojimą, piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ir panašiai.

Ar galima kreiptis anonimiškai?

Galima. Kartais tokia informacija būna iš tiesų labai vertinga ir esame už ją dėkingi. Tačiau tokiu atveju nėra kam išsiųsti nei padėkos, nei atsakymo. Beje, tikrai ne visa anoniminė informacija yra tiriama.

Brendžio butelis pažįstamam valdininkui – kyšis ar dovana?

Tokios „dovanos“ – nenumatyti atlygiai, pasinaudojimas pažintimis – jau yra korupcijos apraiškos. Nors Jūsų nurodytas pavienis atvejis atrodo nereikšmingas, tačiau jis iškreipia savivaldybės

tarnautojų veiklos ir atlygio už jų nustatytą darbą principus, sudaro prielaidas nevienodai traktuoti asmenis ir nevienodai greitai ar mandagiai ir veiksmingai visus aptarnauti.

Be to, toks atlygis gali paskatinti ir kitus klausimus spręsti tokiu pat būdu, nesilaikyti nustatytos tvarkos, ieškoti pažįstamų valstybės tarnautojų ir pan. Toks brendžio butelio „padovanojimas“ dovautojui yra laikomas papirkimu, o valstybės tarnautojui – kyšio priėmimu, neatsižvelgiant į tai, kad butelio vertė nedidelė, taip pat laiko, kada jis „padovanotas“.

Ar davęs kyšį asmuo gali būti nebaudžiamas?

Toks asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės už papirkimą tik tada, jeigu kyšio iš jo buvo reikalaujama, provokuojama jį duoti ir jis, pasiūlęs, pažadėjęs ar davęs kyšį, iki pranešimo apie įtarimą jam įteikimo apie tai pranešė teisėsaugos institucijai, arba kyšį jis pasiūlė, pažadėjo ar davė su teisėsaugos institucijos žinia. Požiūriu griežtas – net ir menkos vertės „dovana“ yra kyšis.

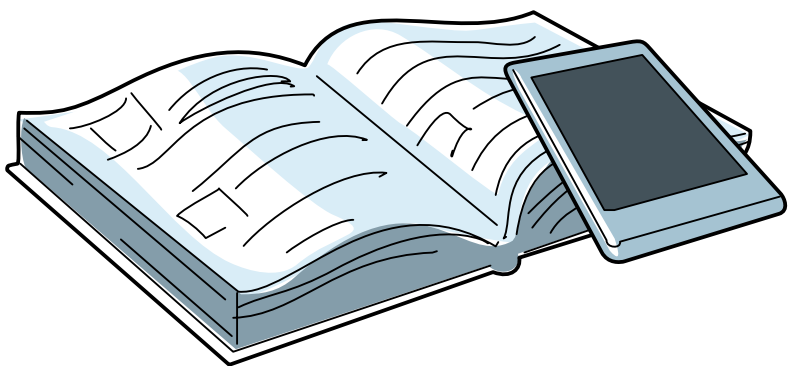
Ar turėčiau pranešti apie bendradarbio duotą kyšį kelių policijos pareigūnui?

Kovos su korupcija sėkmę lemia ir pačių piliečių aktyvumas pranešant teisėsaugos institucijoms apie žinomus korupcijos atvejus ir bendradarbiaujant.

STT yra svarbi bet kokia informacija apie korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, todėl asmuo, žinantis (ar turintis pagrįstų įtarimų) apie valstybės tarnautojų (ar jiems prilygintų asmenų) daromas, ketinamas padaryti ar jau padarytas neteisėtas veikas (kyšininkavimą, dokumentų klastojimą, piktnaudžiavimą tarnybine padėtimi ir pan.), turėtų apie tai informuoti STT. Taigi šiuo atveju siūlome kreiptis į STT, kur Jus priims pareigūnai ir galėsite pateikti informaciją. Jei nepageidaujate lankytis STT, pareigūnai su Jumis gali susitikti Jums patogioje vietoje.

Anonimiškumas garantuojamas

Naudingi kontaktai

Mažiau kaip pusė (46 proc.) apklaustų šalių gyventojų žino, kur reikėtų kreiptis dėl korupcijos.

Pateikiame telefonų knygą, kurioje rasite institucijas, į kurias galite kreiptis, jei susidūrėte su korupcija, piktnaudžiavimu, taip pat netinkamais institucijos darbuotojų veiksmais.

Nelikite abejingi – kiekvienas pranešimas prisideda prie skaidresnės sistemos ir geresnio rytojaus kūrimo!

- Specialiųjų tyrimų tarnybos linija pranešimams apie korupciją –
(8-5) 266 3333
- Linija pranešimams apie atlyginimus „vokeliuose“, kitus mokestinius pažeidimus, neetišką VMI sistemos darbuotojų elgesį –
1882
- Seimo kontrolieriaus įstaigos linija skundams apie valstybės įstaigų pareigūnų piktnaudžiavimą –
880022100
- FNTT linija pranešimams apie pinigų plovimą, PVM grobstymą, Europos Sąjungos ir kitų lėšų neteisėtą panaudojimą –
(8-5) 261 62 05
- Linija pranešimams apie policijos pareigūnų nusikalstamas veikas, korupcinius pažeidimus –
(8-5) 272 53 72

- Linija pranešimams apie kelių policijos pareigūnų korupcinius veiksmus –
8 687 45 533
- Linija pranešimams apie kyšius medikams, pažeidimus sveikatos apsaugos sistemoje –
8 800 66 004
- Linija pranešimams apie netinkamą valstybės sienos apsaugos pareigūnų elgesį, kyšininkavimą, kontrabandą, nelegalų gabenimą –
8 800 10 112
- Linija pranešimams apie neteisėtas statybas, statybų leidimus –
(8-5) 272 10 72
- Linija skundams apie miškų urėdų ir kitų urėdijos pareigūnų piktnaudžiavimą –
(8-5) 2432600

Šaltiniai

1. Antikorupcinės aplinkos viešajame sektoriuje kūrimo ir įgyvendinimo vadovas.
2. LR Korupcijos prevencijos įstatymas.
3. 2018 m. gruodžio – 2019 m. sausio mėnesiais Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vil-morus“ atlikto tyrimo „Lietuvos korupcijos žemėlapis 2018“, duomenys.

Leidinyi parengtas ir atspausdintas igyvendinant projektą
„IŠGIRTI. SUPRASTI. KEISTI.“ NR. 10.1.2-ESFA-K-917-02-0016

Projekto vykdytojas Asociacija „Teisėtvarka“

Projektas finansuojamas Europos Socialinio fondo lėšomis

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Spausdino
„Vitae Litera“ leidykla
Savanorių pr. 137, LT-44146, Kaunas
www.tuka.lt | info@tuka.lt